

Répási Krisztián¹

Kapcsolódási pontok a 2015 januárjában és novemberében Párizsban történt merényletek, valamint a 2016. március 22-i brüsszeli robbantások között

Connection Points between the January and November 2015 Paris Attacks and the 22 March 2016 Brussels Bombings

A 2015. januári párizsi támadások, a 2015. november 13-i párizsi merényletsorozat és a rá következő évben történt brüsszeli robbantások elkövetőinek radikalizálódásához jelentősen hozzájárult a vallási szélsőséges hálózatokon belül végzett tevékenység, valamint az Európán kívüli konfliktusövezetbe tett utazás. A támadássorozatok közül egyik sem köthető kizárólag egyetlen „értelmi szerzőhöz”, ugyanis a merényletek megtervezése és kivitelezése sokkal inkább egy csapatmunka eredménye volt.

Kulcsszavak: Iszlám Állam, Al-Káida az Arab-félszigeten, Buttes-Chaumont-csoport, Zerkani-hálózat, Katibat al-Muhajirin

Community activities carried out within religious extremist networks as well as the travel to conflict zone outside Europe largely contributed to the radicalization of the perpetrators of the January 2015 Paris attacks, the series of attacks committed in Paris on 13 November 2015 and the Brussels bombings in the next year. None of the series of attacks can be linked exclusively to a single ‘mastermind’ because the planning and implementing of the attacks were much more the result of a team process.

Keywords: Islamic State, Al-Qaeda in the Arabian Peninsula, Buttes-Chaumont group, Zerkani network, Katibat al-Muhajirin

¹ Dr. Répási Krisztián külső munkatárs, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet. ORCID-azonosító: 0000-0003-1416-5001.

Bevezetés

Talán túlzás nélkül állítható, hogy a 2015. január 7-e és 9-e között Párizsban, a *Charlie Hebdo* szerkesztőségénél és a *Hyper Cacher* bevásárlóközpontban lezajlott lövöldözés és túsdráma, a november 13-i párizsi merényletsorozat, valamint a 2016. március 22-i brüsszeli robbantások nemcsak Franciaország és Belgium, hanem egész Európa legsúlyosabb terrortámadásai között tarthatók számon. A brüsszeli és a 2015. novemberi támadássorozatokat követő nyomozások rávilágítottak arra, hogy a merényleteket egy komplex, széles, jól kiépített és megfelelően koordinált kapcsolatrendszer segítette a terrorcselekmények sikeres végrehajtásában, mindamellett hasonlóan fontosnak tekinthető az is, hogy az elkövetők radikalizálódását elősegítő hálózaton, közösségeken és egyéb csoportokon keresztül mindhárom merényletsorozat kapcsolatba hozható egymással.

A merényletek kitervelői és segítői mellett fontosnak számít maguknak az elkövetőknek a személye is, ezért az alábbiakban a merényletetek rövid, lényegre törő ismertetését követően megvizsgáljuk, hogy kik voltak az akciók végrehajtói, továbbá hogy milyen radikális iszlamista hálózatok, illetve „harci egységek” hozhatók kapcsolatba a támadássorozatokkal. Írásunkkal szeretnénk tovább gazdagítani az elkövetők profiljával és egyes vallási fanatikus hálózatokkal kapcsolatos információkat, ugyanakkor nem célunk, hogy részletesen feltárjuk az említett terrorcselekmények minden egyes szegmensét, sem pedig az, hogy közelebbről megvizsgáljunk minden Franciaországhoz és Belgiumhoz kötődő, vallási indíttatású, szélsőséges hálózatot és sejtet, ugyanis mindezek vizsgálata szétfeszítené cikkünk kereteit.

A Charlie Hebdo szerkesztőségénél végrehajtott támadás és az Hyper Cache-ban lezajlott túsdráma

2015. január 7-én Said és Chérif Kouachi behatolt a *Charlie Hebdo* satirikus lap párizsi szerkesztőségébe, és megpróbáltak meggyilkolni mindenkit, akit az épületben találtak, köztük a magazin munkatársait, a biztonsági személyzetet és az épületben dolgozó munkásokat, majd elmenekültek a helyszínről.

A Kouachi testvérpár utáni hajtóvadászattal párhuzamosan január 8-án Amédy Coulibaly rálőtt egy rendőrnőre és egy civil járőelőre Párizs külvárosi részén, Montrouge-ban. Másnap Coulibaly, a Porte de Vincennes-nél lévő kóser terméket áruló Hyper Cacher áruházban túsul ejtette a vásárlókat és az ott dolgozókat, azzal fenyegetőzve, hogy ha bármi bajuk esik a Kouachi testvéreknek, akkor megöli a túsokat. Nem sokkal azután, hogy a rendőrök végeztek a Kouachi fivérekkel, megrohmozták a kóser boltot is, megölve a túszejtőt.²

A gyilkosságok után az al-Káida jemeni szárnya, az *Al-Káida az Arab-félszigeten*³ vállalta magára a merényleteket. A nagy világvallásokat, így az iszlámot is kigúnyoló

² TE-SAT 2016, 22.

³ A szervezet neve angolul: Al Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP).

karikatúráiról elhíresült lap főszerkesztője, Stéphane Charbonnier már egy ideje rajta volt az al-Káida „halállistáján” olyan karikatúrarajzolókkal, írókkal, közéleti személyiségekkel egyetemben, mint Kurt Westergaard, Lars Vilks, Salman Rushdie vagy Ayaan Hirsi Ali.⁴

A Kouachi testvérpár radikalizációjában fontos szerepet játszott, hogy a kétezres évek elején muszlim radikálisokkal kerültek kapcsolatba Párizsban, és részt vettek az Irakba készülõ önkéntes harcosok felkészítésében, illetve az Irakba történõ kiutazás megszervezésében. Az ezt követõ években Chérif Kouachi többször is volt börtönben, ott találkozott a piti bûncselekmények miatt rácsok mögé került Coulibalyval, aki késõbb ugyanannak a radikális iszlamista hálózatnak lett a tagja, mint a Kouachi testvérek. A börtönben mindketten a párizsi amerikai nagykövetség elleni 2001-es merényletkísérletért börtönbüntetését töltõ Djamel Beghal befolyása alá kerültek.

Said Kouachi 2011 és 2012 között jórészt Jemenben tartózkodott, ahol a gyanú szerint vallási szélsőségekkel is találkozott, és feltételezhetõen Chérif is utánament 2011-ben. A merénylet terve minden bizonnyal a Jemenbõl történõ visszatérést követõen kezdett körvonalazódni, és tervükbe bevették a 2014-ben szabadult Coulibalyt, valamint élettársát is, Hayat Boumeddiene-t, aki késõbb segített az Hyper Cacher-ban történt tûszéjtés megszervezésében. Nyilvánosságra került videóüzenetében Coulibaly hûséget fogadott az Iszlám Államnak,⁵ ugyanakkor az Iszlám Állam a mai napig nem erősítette meg, hogy Coulibaly az õ emberük lett volna, és nincs nyoma annak sem, hogy Coulibaly valaha járt volna Szíriában vagy Irakban.

Nem lehet tudni biztosan, hogy a jemeni radikálisok felkészítették-e a Kouachi fivéreket arra, hogy hazautazásuk után terrorista cselekményt hajtsanak végre. Bereczki Dávid cikkében kihangsúlyozza, hogy a merénylet után „három napig a dzsihádisták fórumokon is nagy káosz uralkodott azt illetõen, hogy vajon ki állhat a támadások mögött”.⁶ Ugyanakkor vélhetõen arról lehetett szó, hogy a fegyveres kiképzés valóban megtörtént, ezt követõen pedig a döntést, hogy milyen célpont ellen hajtják végre a támadást, az AQAP rábízta a testvérpárra.

Mumbai-típusú merénylet Párizsban

A 2015. november 13-án Párizsban végrehajtott, koordinált merényletsorozat a 2004-es madridi robbantások után Európa második legtöbb halálos áldozatot követelõ terroristámádása volt. A támadássorozat több helyszínt is érintett, köztük éttermeket, bárókat, a Stade de France stadiont és a Bataclan koncerttermet.⁷

A nyomozás jelenlegi állása szerint a támadássorozatot elkövetõ terroristákból álló különítmény háromfõs osztagokban támadta meg a célpontokat. Az egyik osztag a stadionnál robbantott. Az öngyilkos merénylõk közül eddig egyedül Bilal Hadfi személyazonossága tisztázott, ugyanis a másik két támadóról jelenleg nem lehet tudni, kik voltak. Egyikük mellett egy Ahmad al-Mohamed névre kiállított hamis

⁴ WARD 2015.

⁵ BEREZKI 2015, 142–144.

⁶ BEREZKI 2015, 147.

⁷ TE-SAT 2016, 22.

szíriai útlevelet találtak, a másik pedig Mohamad al-Mahmud néven szerepelt a híradásokban. A Bataclannál lövöldöző fegyveresek közül mindegyiküknek ismerjük a kilétét: Omar Ismail Mostefai, Foued Mohamed-Aggad és Samy Amimour voltak az elkövetők. A bárónál és éttermeknél lövöldözők közül az egyikük Abdelhamid Abaaoud, a másik kettő pedig Chakib Akrouh és Ibrahim Abdeslam voltak. Utóbbi felrobbantotta magát a *Comptoir Voltaire*-nél, míg Akrouh és Abaaoud életüket vesztették a november 18-án Seine-Saint-Denis-ben végrehajtott rendőrségi razzia során Abaaoud unokatestvérével, Hasna Aitboulahcennel együtt, amikor feltételezhetően Akrouh működésbe hozott egy robbanószerkezetet.⁸

Ibrahim Abdeslam testvére, Salah Abdeslam elsősorban logisztikai feladatokat látott el. Ő szállította el kocsival biztonságos helyre a párizsi és brüsszeli merénylők közül azokat, akik 2015 folyamán a menekültek és bevándorlók hullámaival érkeztek Közép-Európába, továbbá szállást foglalt nekik, illetve detonátort szerzett a robbanószerkezetekhez. Abdeslam fuvarozta el a Stade de France-hoz az öngyilkos merénylőket, ezután kocsijával tett egy kitérőt a 18. kerületbe – ebben a kerületben azonban nem történt támadás –, majd elmenekült az országból.⁹

A merényletekért az Iszlám Állam vállalta a felelősséget, az elkövetők közül Abaaoud, Amimour, Mohamed-Aggad, Akrouh és Hadfi biztosan harcoltak Szíriában, míg Mostefai kapcsán nem tisztázott, hogy járt-e a közel-keleti országban. Az Abdeslam testvérek és Abaaoud büntetett előéletűek voltak, Mostefait nyolcszor tartóztatták le, de egyszer sem ítélték el, Mohamed-Aggadról pedig tudta a rendőrség, hogy köztörvényes bűncselekményeket követ el, de őt sem ítélték el egyszer sem.¹⁰

A november 13-i terrortámadások irányításáért elsősorban Abaaoud felelt, de feltételezik, hogy nem ő volt a merényletsorozatot végrehajtó sejt vezetője, hanem Mohamed Belkaid, aki kapcsolatban állt a brüsszeli merénylőkkel is. Belkaidot 2016. március 15-én lőtték le a rendőrök egy rajtaütés során, három nappal Salah Abdeslam elfogása előtt.¹¹

Az összehangoltan, egyszerre több helyszínen végrehajtott, fegyveres támadással egybekötött öngyilkos merényleteket a szakirodalom Mumbai-típusú terrortámadásnak hívja, utalván arra, hogy a 2008. november 26-án az indiai Mumbaiban a párizsihoz hasonló módon követték el a 164 halálos áldozatot követelő terrortámadást.

A brüsszeli merényletek

2016. március 22-én egy összehangolt robbantásos akció keretében három öngyilkos merényletet hajtottak végre Brüsszelben. Az öngyilkos támadók az első két merényletet

⁸ WEBB–SUTTON 2016, 18–27.

⁹ WEBB–SUTTON 2016, 28–29.

¹⁰ WEBB–SUTTON 2016, 18–30. A feltehetően iraki származású *Ahmad al-Mohameddel* és *Mohamad al-Mahmuddal* kapcsolatosan csak annyit tudunk, hogy az Európába tartó menekültek közé elvegyülve érkeztek a görögországi Lerosz szigetére 2015. október 3-án, majd a Balkánon és Közép-Európán keresztül jutottak el Franciaországba. Lásd: WEBB–SUTTON 2016, 24–25.

¹¹ WEBB–SUTTON 2016, 31.; OSTAËYEN 2016.

a Zaventem nemzetközi repülőtéren hajtották végre, a harmadik öngyilkos akció pedig egy metrószerelvényen, a Brüsszel belvárosában lévő Maalbeek állomásnál történt.¹²

Az elkövetők közül Ibrahim el-Bakraoui és Najim Laachraoui a repülőtéren robbantotta fel magát, a metrón pedig Ibrahim testvére, Khalid el-Bakraoui hajtotta végre a merényletet. A repülőtéren találtak egy harmadik, fel nem robbant robbanóeszközt is, amelynek „gazdája” Mohamed Abrini volt, aki a merénylet végrehajtása helyett elmenekült a repülőtérrel, a merénylőknek a repülőtérre pedig Osama Krayem segített eljuttatni a robbanószerkezeteket. A brüsszeli merényletek végrehajtói közül Laachraoui és Krayem biztosan jártak, Abriniről pedig feltételezik, hogy járt Szíriában. Az ötfős sejt közül az el-Bakraoui fivérek és Abrini voltak büntetett előéletűek.¹³

A nyomozás fényt derített arra, hogy ahhoz a terrorista sejthez tartoztak, amelyek a 2015. novemberi párizsi támadást is végrehajtotta, továbbá mind a párizsi, mind a brüsszeli merényletekhez a robbanószerkezeteket a korábban műszaki tanulmányokat folytató Najim Laachraoui állította össze.¹⁴

A brüsszeli merényletnek feltételezhetően köze volt Mohamed Belkaid halálához és Salah Abdeslam március 18-i elfogásához, vagyis a merényletet mindenféleképpen végrehajtották volna, de valószínűleg előbbre kellett hozni az akciót, nehogy a néhány nappal korábban letartóztatott Abdeslam leleplezze a készülő brüsszeli támadást.

Abdelhamid Abaaoud¹⁵ szerepe megkerülhetetlen mindkét merénylettel kapcsolatosan, ugyanis fontos szerepet játszott több, 2015-ben történt franciaországi és belgiumi támadásban és merényletkísérletben. A 2015. november 13-i támadássorozatban a helyszínen koordinálta a terrorcselekmények sikeres végrehajtását, valamint ő volt az irányítója a belgiumi Verviers-ben 2015. január közepén leleplezett terrorista sejtnek is.¹⁶ A sejt valószínűsíthetően civilek vagy rendőrök ellen készült támadásra, és a nyomozás szerint a csoport egyik célpontja a zaventemi repülőtér lehetett,¹⁷ ami egyben azt is jelenti, hogy már több mint egy évvel a 2016. március 22-i merénylet előtt célkeresztbe került Abaaoudék számára a repülőtér.

¹² TE-SAT 2017, 24.

¹³ WEBB–SUTTON 2016, 8–15. Abrini testvére, Souleymane a szíriai harcok során esett el. Lásd: WEBB–SUTTON 2016, 13.

¹⁴ GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016.

¹⁵ Abaaoud 2013-ban csatlakozott az Iszlám Állam úgynevezett Katibat al-Battar alakulatához, amelyet Szíriában harcoló líbiaiak hoztak létre 2012-ben, és a líbiaiak mellett tunéziai, francia és belga szélsőségesek is megtalálhatók voltak benne, köztük Abaaoud mellett Bilal Hadfi is. Az egység összekötőként funkcionált Líbia, Brüsszel és a szíriai-iraki hadszíntér között. Lásd: SZALAI–WAGNER 2016, 5.; VAN OSTAAYEN 2016; WEBB–SUTTON 2016, 23.

¹⁶ Bár a rendőrség a *Charlie Hebdo* szerkesztőségénél és az Hyper Cacher-ban történt merényletek utáni nyomozás során bukkant rá a verviers-i terrorista sejtre, a sejtnek nem volt köze a januári támadássorozathoz. Abaaoud a 2015. november 13-i merénylet után egy további támadást is tervezett a Párizsban található La Défense üzleti negyedben, továbbá az ő nevéhez köthető egy áprilisi és egy augusztusra tervezett támadás, valamint a szintén augusztusban (augusztus 21-én) a Thalys expresszvonaton történt merényletkísérlet is. Ez utóbbi merényletek esetében is elsősorban koordinátori feladatot látott volna el. Lásd: BRISARD–JACKSON 2016; BRISARD 2015; HOLMAN 2015; WEBB–SUTTON 2016, 20–21.

¹⁷ BRISARD–JACKSON 2016.

Frankofón szélsőségeket tömörítő csoportok Franciaországban, Belgiumban és Szíriában

Az Európai Unión belüli terrorizmussal foglalkozó, évente megjelenő Europol-jelentések (*Terrorism Situation and Trend Report*, TE-SAT) Franciaországra és Belgiumra vonatkozó adataiból azt a tendenciát lehet kiolvasni, hogy 2011 és 2016 között az iszlám szélsőséges értelmezéséhez köthető, vallási indíttatású terrorizmust érintően mindkét ország terrorfenyegetettségében jelentős változás következett be. 2016-ban nagyszámú rendekkel több vallási indíttatású terrorizmussal összefüggő letartóztatás és bírósági ítélet született mindkét nyugat-európai országban, mint 2011-ben. Franciaországban például az évtized elejétől, vagyis 2011-től kezdődően évről évre nőtt az őrizetbe vett gyanúsítottak száma.

1. táblázat

A sikeres, a sikertelen és a hatóságok által leplezett terrorcselekmények (incidensek), a letartóztatások és a bírósági ítéletek (elmarasztaló és felmentő ítéletek összesen) száma Franciaországban a vallási indíttatású terrorizmussal összefüggésben 2011 és 2016 között

Évszám	Incidensek	Letartóztatások	Ítéletek
2011	0	46	9
2012	4	91	12
2013	0	143	20
2014	1	188	33
2015	15	377	5
2016	5	429	68

Forrás: a TE-SAT 2012–2017 alapján saját szerkesztés

2. táblázat

A sikeres, a sikertelen és a hatóságok által leplezett terrorcselekmények (incidensek), a letartóztatások és a bírósági ítéletek (elmarasztaló és felmentő ítéletek összesen) száma Belgiumban a vallási indíttatású terrorizmussal összefüggésben 2011 és 2016 között

Évszám	Incidensek	Letartóztatások	Ítéletek
2011	0	2	4
2012	2	8	25
2013	0	19	8
2014	1	71	35
2015	0	60	120
2016	4	62	138

Forrás: a TE-SAT 2012–2017 alapján saját szerkesztés

Az adatokból kikövetkeztethető, hogy a vizsgált időszak alatt mindkét országban megsokszorozódott a vallási indíttatású szélsőségesek száma, ami egybeesik a Szíriában és Irakban zajló fegyveres konfliktus elmélyülésével, illetve az Iszlám Állam felemelkedésével és befolyásának növekedésével. Ennek kapcsán szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a The Soufan Group kutatóintézet 2015 decemberében megjelent tanulmánya szerint az uniós országokból Szíriába és Irakba utazó önkéntes harcosok háromnegyede (körülbelül 3700 fő) Franciaországból, az Egyesült Királyságból, Németországból és Belgiumból érkezett.¹⁸ Véleményünk szerint ez a tényező katalizátorként funkcionálhatott a merényletek végrehajtásával kapcsolatosan.

A dzsihádistának nevezett hálózatok a 2000-es és a 2010-es években számos európai muzulmánt radikalizáltak, és rendszeresen toboroztak szélsőségeket a szíriai és az iraki harcokhoz. A vizsgált támadássorozatokot illetően elsősorban a franciaországi Buttes-Chaumont- és a belgiumi Zerkani-hálózatot, valamint az Iszlám Állam Szíriában működő Katibat al-Muhajirin nevű egységét kell közelebbről szemügyre vennünk.

A Buttes-Chaumont-hálózat

Jean-Pierre Filiu az 1980-as évektől napjainkig terjedő időszakot vizsgálva négy hullámra, jobban mondva szakaszra osztotta fel a Franciaországot célkeresztbe állító, vallási indíttatású terrorizmushoz köthető fenyegetést. A legutóbbi, jelenleg is tartó szakasznak fontos állomása volt a Párizs 19. kerületében, a Buttes-Chaumont Park vonzáskörzetében létrejött *19. kerületi hálózat* vagy ismertebb nevén *Buttes-Chaumont-hálózat* működése. A hálózat kulcsfigurája a tunéziai származású Boubaker al-Hakim volt, aki jó kapcsolatot ápolt a szalafista nézeteket valló hitszónokkal, Farid Benyettou-val. Ők ketten váltak később a Buttes-Chaumont-hálózat vezetőivé: Benyettou volt a szellemi vezető, de a csoport tevékenységét ténylegesen al-Hakim irányította. Ehhez a csoporthoz csatlakozott többek között Said és Chérif Kouachi, Amédy Coulibaly, valamint Peter Cherif és Mohammed al-Ayouni is.

A Buttes-Chaumont-hálózat részben Boubaker al-Hakim korábbi szíriai és iraki kapcsolatait felhasználva Irak 2003-as amerikai megszállását követően kezdett el Franciaországból a harcokra önként jelentkező szélsőségeket toborozni a közel-keleti országba. Al-Hakim nemcsak a toborzási folyamatban vett részt, hanem a fegyveres küzdelemben is: 2004-ben Boubaker al-Hakim testvérével, Redouane-nal, valamint Peter Cheriffel és Mohammed al-Ayounival együtt Falludzsaiba ment harcolni az amerikai csapatok ellen.

2005 januárjában a francia hatóságok felszámolták a hálózatot, és a legtöbb tagját, köztük Mohammed al-Ayounit is letartóztatták.¹⁹

¹⁸ The Soufan Group 2015, 12.

¹⁹ FILIU 2016.

A Buttes-Chaumont-hálózat utóéletével kapcsolatban két fontos eseményt említenék meg:

- A börtönben al-Ayouni befolyása alá vont egy piti bűnözőt, a gyilkossági kísérlet miatt börtönbüntetését töltő Salim Benghalemet.²⁰
- Egyes források szerint Chérif Kouachi és Benghalem 2011-ben Jemenbe utaztak. A hálózat korábbi tagja, Peter Cherif ekkor már Jemenben tartózkodott, és elképzelhető, hogy a közreműködésével az AQAP tagjai fegyveres kiképzésben részesítették Chérif Kouachit és Benghalemet. Cherifet tartják a *Charlie Hebdo* elleni merénylet értelmi szerzőjének, ugyanis a francia nemzetbiztonsági szolgálatok szerint ő hívta a Kouachi testvéreket Jemenbe azért, hogy felkészülhessenek a párizsi merényletre, ugyanakkor Cherifnek a merényletben játszott pontos szerepe egyelőre nem tisztázott. Peter Cherifet 2018 decemberében vették őrizetbe Dzsiszibutiban.²¹

A fentiekhez hozzá kell tenni, hogy a Buttes-Chaumont-hálózat felszámolásával körülbelül egy időben a francia rendőrség leleplezett egy másik, szintén Irakba önkénteseket toborzó szélsőséges csoportot is, az úgynevezett Artigat-hálózatot.²² Az Artigat-hálózat tagjai között megtalálhatjuk a Toulouse környékén 2012-ben több támadást és gyilkosságot elkövető Mohamed Merahot, az Iszlám Államnak egy kivégzést bemutató videójában felbukkanó Sabri Essidet, valamint azt a Fabien Claint is, akinek a nevéhez köthető egy 2009-es, a Bataclan koncertterme ellen tervezett merénylet, amiért börtönbe került. Szabadulása után 2014-ben Clain Szíriába utazott, majd az Iszlám Állam külső műveletekért felelős részlegéhez csatlakozott. Tőle származhatott a Bataclan megtámadásának ötlete, így minden bizonnyal ezért választották ki őt arra, hogy a 2015. novemberi merényletsorozat után beolvassa azt a nyilatkozatot, amelyben az Iszlám Állam magára vállalta a terrorcselekményt.²³

A Sharia4Belgium és a Zerkani-hálózat

Annak ellenére, hogy Franciaországgal ellentétben Belgium egészen a közelmúltig nem számított a vallási indíttatású terrorizmus célpontjának, az iszlamista szélsőségesesség évtizedek óta jelen van a nyugat-európai országban. Minderre példaként hoznánk fel egyrészt, hogy az afganisztáni tálibok egyik legerősebb ellenfelének tartott Ahmed Sah Maszuddal Molenbeekből érkezett szélsőségesek végeztek 2001. szeptember 9-én, másrészt a belga Muriel Degauque volt az első, nyugati országból érkezett női öngyilkos merénylet Irakban, aki 2005-ben férjével együtt kísérlete meg egy öngyilkos akció végrehajtását.

A 2010-es évek szíriai és iraki háborújához kapcsolódó egyik legfontosabb belgiumi vallási fanatikus tömörülés a Sharia4Belgium volt. Az Egyesült Királyságban működő Islam4UK (korábbi nevén Al-Muhajiroun) mintájára szerveződött Sharia4Belgium

²⁰ FILIU 2016; GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016.

²¹ GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016; WEBB–SUTTON 2016, 42.; WILLISHER 2018.

²² FILIU 2016.

²³ HOLMAN 2015; GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016.

vezetője, Fouad Belkacem szélsőséges nézeteit az utcán és az interneten nyíltan hirdette számos antwerpeni és Moleenbekben élő muzulmánt radikalizált. Emellett a Sharia4-hálózat belgiumi szervezete összekötő kapocsként szolgált a hálózat brit, holland és olasz tagszervezetei között. A szervezetet 2012-ben betiltották, és az ezt követő években jórészt felszámolták, azonban tagjai közül több tucatnyian Szíriába mentek harcolni, akik később megpróbálták rávenni a Belgiumban élő rokonaikat, ismerőseiket, hogy csatlakozzanak hozzájuk.²⁴

A legveszélyesebb belgiumi vallási fanatikus szerveződés azonban a Zerkani-hálózat volt. Vezetője, a marokkói származású Khalid Zerkani lényegében bűnbandaként működtette a részben Molenbeek területéről toborzott, túlnyomórészt munkanélküliekből és alacsony iskolázottságú egyénekből álló csoportját, amelynek tagjai különböző bűncselekményekből biztosították a csoport működését. A hálózat azonban nem egy sima bűnbanda volt, ugyanis Zerkani, valamint az „anyafiguraként” jelen lévő Fatima Aberkan vallási szélsőséges nézetekkel fanatizálta a csoport tagjait. A Zerkani-hálózat a köztörvényes bűncselekmények elkövetése mellett önként jelentkező radikálisokat toborzott Szíriába és Irakba: egyes számítások szerint 2012 és 2014 között a Zerkaniék által beszervezettek közül legalább hatvanan utaztak harcolni a két közel-keleti országba.²⁵ A Zerkani-hálózat tevékenysége a brüsszeli és a 2015. novemberi párizsi merénnyel kapcsolatosan azért számít jelentősnek, mert ehhez a hálózathoz tartozott Abdelhamid Abaaoud, Chakib Akhroud és Najim Laachraoui, emellett fontosnak tekinthető az is, hogy Fatima Aberkan az Abdeslam családdal áll rokonságban, továbbá Mohamed Abrini testvére a hatóságok szerint a Zerkani-hálózat segítségével jutott ki Szíriába.²⁶

Belgiumban az említett két vallási szélsőséges csoport mellett létezett még egy Resto du Tawhid elnevezésű tömörülés is, ami 2013-as felszámolásáig számos önkéntest toborzott a szíriai és az iraki harcokhoz. Vezetője Jean-Louis Denis volt, de az általa vezetett hálózat jelentőségét tekintve elmaradt a Zerkani-csoportéhoz képest. A nyomozások és a bírósági eljárás során napvilágra került információk szerint legalább 174 Belgiumból Szíriába vagy Irakba utazó radikálisnak volt kapcsolata a három szélsőséges hálózat valamelyikével.²⁷ Mindehhez hozzátennénk, hogy a Szíriába utazó belgiumi szélsőségesek közül nem mindenki az Iszlám Államhoz ment harcolni, ugyanis többen inkább a rivális Jabhat al-Nusra (jelenlegi nevén Hayat Tahrir al-Sham) szervezetét választották. Khalid Zerkanit 2015-ben letartóztatták, jelenleg 12 éves börtönbüntetését tölti.²⁸

²⁴ SZALAI–WAGNER 2016, 4.; VAN OSTAEYEN 2016.

²⁵ VAN OSTAEYEN 2016.

²⁶ VAN OSTAEYEN 2016; HIGGINS–DE FREYTAGS–TAMURA 2016. Kevés információ van arról, hogy a brüsszeli és a párizsi merénnyel többi elkövetője milyen körülmények között radikalizálódott Franciaországban, Belgiumban, illetve Svédországban.

²⁷ VAN OSTAEYEN 2016.

²⁸ VAN VLIJERDEN 2016.

Az Amn al-Kharji és a Katibat al-Muhajirin

A külföldről érkező harcosokkal kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy az Iszlám Államon belül annak az országnak megfelelően osztották be közös szállásra, közös egységbe az önkénteseket, ahonnan érkeztek.²⁹ 2013-tól kezdődően a Franciaországból és Belgiumból érkező önkéntesek elsősorban a közös nyelv miatt igyekeztek ugyanabba az alakulatba kerülni, így egy idő után a francia nyelvközösség területéről, vagyis a frankofón nyelvterületről érkező radikálisok szoros kapcsolatot építettek ki egymással, hozzátevé, hogy az önkéntesek közül néhányan már korábbról, a Szíriába utazásuk előtti időszakból ismerték egymást.

Az Iszlám Állam külső műveletekkel, így többek között a Franciaország és Belgium területén folytatott terrorista tevékenységgel foglalkozó részlegének struktúrája meglehetősen szerteágazó képet mutat. Gartenstein-Ross és Barr közös cikke, valamint a Webb–Sutton szerzőpáros tanulmánya szerint az Iszlám Állam külső műveleti egységét Amn al-Kharjinak hívták, amelynek pontos szervezeti felépítése nehezen átlátható. Gartenstein-Ross és Barr szerint az egység névleges vezetője Abu Muhammad al-Adhani volt, aki egyben az Iszlám Állam szóvivőjének pozícióját is betöltötte. Az egység tényleges irányításáért azonban a Franciaországból érkező Abu Suleyman al-Faransi felelt. Al-Faransi három „hadszintérre” – Európára, Törökországra és Délkelet-Ázsiára – jelölt ki parancsnokokat. Az európai „hadszintér” irányítójának Salim Benghalemét jelölték ki, akihez két „taktikai parancsnokot” osztottak be: Abdelhamid Abaaoudot és Fabien Claint.³⁰ Emellett a terrorcselekmények szempontjából al-Faransi személye azért is tekinthető fontosnak, mert az Ibrahim el-Bakraoui számítógépén talált információk szerint ő küldte át al-Faransinak – feltételezhetően elsősorban jóváhagyás céljából – a brüsszeli merénylet terveit.³¹

Ugyanakkor az Amn al-Kharji mellett létezett még egy külső műveletekben részt vevő alakulat, a Katibat al-Muhajirin (a továbbiakban: KAM).³² Ez utóbbin belül a frankofón nyelvterületről érkező militánsok felülreprezentáltak voltak, emiatt a KAM mágnesként vonzotta a Belgiumból és Franciaországból érkező vallási fanatikusokat, mindamelltt rajtuk kívül holland és német szélsőségesek is részt vettek a csoport tevékenységében. A párizsi és a brüsszeli merényletek szempontjából fontos kihangsúlyozni, hogy a KAM-on belül koncentráltak számos, a Sharia4Belgiumból, a Zerkani-hálózatból, valamint a Buttes-Chaumont- és az Artigat-hálózatból érkező radikális muszlim. A KAM első parancsnoka, Houssien Elouassaki korábban maga is a Sharia4Belgiumhoz tartozott.

A francia és a belga önkéntesek nemcsak az Iszlám Állam külső műveleteiben vettek részt, hanem a szélsőséges szervezet hírszerzéséért és a belső biztonságért felelős

²⁹ HANKISS 2018, 91.

³⁰ GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016; WEBB–SUTTON 2016, 45.

³¹ GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016; HANKISS 2018, 87. Mindamelltt al-Faransiról kevés információ áll rendelkezésre.

³² A Katibat al-Muhajirin egy nagyobb szervezethez, a 2012-ben létrejött és később az Iszlám Államba bontozódó, Amr al-Absi vezette Majlis al-Shura al-Mujahidinhez tartozott. Lásd: BRISARD–JACKSON 2016; WEBB–SUTTON 2016, 45.

részlegében is, az *amnyiat*ban. Az *amnyiat* tagjai közé tartozott Salim Benghalem, Boubaker el-Hakim és Najim Laachraoui is.³³

A Katibat al-Muhajirinhez köthető első kísérletek arra, hogy Franciaországban és Belgiumban merényletet hajtsanak végre, 2014-ben történtek. A 2012 környékén Dél-Franciaországban működő Cannes-Torcy-hálózat tagjai, Ibrahim Boudina és Abdelkader Tliba 2014 januárjában visszatértek Franciaországba, hogy merényleteket hajtsanak végre katonai célpontok, a *Charlie Hebdo* szerkesztősége és a nizzai karnevál ellen. Boudinát és Tlibát őrizetbe vették, de a szintén a KAM sorain belül harcoló és Abdelhamid Abaaoud szűkebb köréhez tartozó Mehdi Nemmouche 2014 májusában sikeres merényletet hajtott végre: a brüsszeli belvárosi zsidó múzeum előtt tüzet nyitott a járókelőkre, amelynek során négyen életüket veszítették. Ez volt az első sikeres Iszlám Államhoz köthető merénylet Európában.³⁴

A Katibat al-Muhajirin 2015 utáni történetével kapcsolatban nem találtunk elérhető információt. Feltételezhetően az Iszlám Állam területvesztése nyomán a csoport az Amn al-Kharjival együtt felbomlott, tagjainak nagy részét pedig elfogták vagy likvidálták. Ezt a teóriát támaszthatja alá Matthieu Suc francia oknyomozó újságíró *Les espions de la terreur (A terror kémei)* című, 2018 novemberében megjelent könyve, amelyben a szerző azt állítja, hogy 2016 és 2017 között – elsősorban a nyugati országok titkosszolgálatai együttműködésének köszönhetően – sikerült likvidálni a 2015. novemberi párizsi merénylet összes kitervelőjét.³⁵

Konklúzió

Összehasonlítva a három támadássorozatot, a következő főbb megállapításokat tehetjük. A párizsi és a brüsszeli merényletsorozatokat megelőző években Franciaország és Belgium terrorfenyegetettsége súlyosbodott, ami visszatükröződött többek között a letartóztatott gyanúsítottak, valamint a Szíriába és Irakba kiutazó francia és belga szélsőségesek növekvő számában is.

A merénylők nagy többségének életében fontos szerepet játszottak egyrészt azok az Irakba és Szíriába harcosokat toborzó hálózatok és egyéb közösségek, amelyek keretében megismertek az iszlám szélsőséges értelmezésével, elindítva egyúttal a vallási értelemben vett radikalizációjukat, másrészt az Európán kívüli konfliktuszónába tett utazás. Ez a Kouachi testvérek esetében Jement, míg az Iszlám Állam soraiban harcoló párizsi és a brüsszeli merénylők közül Amimournak, Mohamed-Aggatnak, Akrouhnek, Hadfinak, Krayemnek, Laachraouinak (és elképzelhető, hogy Mostefainak és Abrininek is) Szíriát jelentette, hozzáátéve, hogy utóbbiak a Kouachi fivérekkal ellentétben több hónapon vagy éven keresztül folyamatos harci cselekményekben vettek részt. A radikalizáció szempontjából fontos helyszín lehetett a börtön is, mint ahogy Coulibaly és Chérif Kouachi esete is mutatja, de ez nem jelenti azt, hogy az összes elkövető büntetett előéletű lett volna, ugyanis

³³ BRISARD–JACKSON 2016.

³⁴ BRISARD–JACKSON 2016.

³⁵ LAFITTE 2018.

Said Kouachi, Laachraoui, Akrouh, Hadfi, Mostefai, Amimour, Mohamed-Aggat és Krayem nem ültek börtönben. Mindamellett a legtöbbjük a terrorcselekményeket megelőzően már elkövetett valamilyen köztörvényes bűncselekményt, így konkrétan a párizsi és a brüsszeli támadások elkövetőinek esetében az Iszlám Állam olyan külföldi önkénteseket bízott meg az európai merényletek végrehajtásával, akiknek bűnözői múltja volt.³⁶

Az Iszlám Állam a párizsi és a brüsszeli merényletek végrehajtásához széles kapcsolati hálót épített ki Európában, és jelentősen ki is használta a hálózatok adta lehetőségeket oly módon, hogy „kettős célúvá” tette őket, vagyis azoknak a terroristáknak, akik a párizsi merényletnél logisztikai szerepet játszottak, a brüsszeli merényletnél már műveleti szerepben kellett részt venniük.³⁷

A franciaországi és a belgiumi vallási szélsőséges hálózatok közül elsősorban a Buttes-Chaumont- és a Zerkani-csoport hozható kapcsolatba a három kérdéses merényletsorozattal, ugyanakkor a brüsszeli és a 2015. novemberi merényletek végrehajtóinak nagy része nem tartozott ehhez a két hálózathoz, bár elképzelhető, hogy létezett kapcsolat a Zerkani-csoport egyes tagjai és a hálózathoz nem tartozó párizsi és brüsszeli terroristák között. Salim Benghalem és Boubaker el-Hakim mindemellett érdekes kapcsolódási pontok a különböző hálózatokat illetően, ők ugyanis eredetileg a Buttes-Chaumont-csoporthoz voltak köthetőek, de később mindketten az Iszlám Államhoz csatlakoztak Szíriában, kapcsolatot építve ki többek között a Sharia4Belgiumból és a Zerkani-hálózatból érkező frankofón szélsőségesekkel is.

Benghalemnek, el-Hakimnak, valamint a Sharia4Belgium- és a Zerkani-hálózat egyes, Szíriába utazó szélsőségesének lényegében mindegy volt, hogy az Iszlám Államhoz vagy esetleg a vele rivális Jabhat al-Nusrához csatlakoznak, ami arra enged következtetni, hogy az Európából érkező radikális muszlimokat nem érdekelte a két szervezet közti szembenállás.

Az Iszlám Államon belül elsősorban a Katibat al-Muhajirin vált egyfajta gyűjtőhelyévé a frankofón területekről érkező önkénteseknek, hozzátevé, hogy az Európából érkező szélsőségesek közül többen részt vettek az Amn al-Kharji és az *amniyat* tevékenységében is.

Végkövetkeztetésként elmondható, hogy a médiában megjelent információkkal ellentétben egyik támadássorozat megtervezése sem kapcsolható csak és kizárólag egyetlen „értelmi szerzőhöz”. Annak ellenére, hogy a 2015. január 7-i és 9-i támadásokban jóval kevesebb elkövető vett részt, mint a másik két merényletsorozatban, a támadások terve valószínűleg nem egyedül Peter Cherifhez köthető, hanem a tervezés fázisában részt vettek maguk a Kouachi testvérek is, emellett az AQAP „halállistája” jelentős inspirációt jelenthetett a célpont kiválasztásában. Az Iszlám Államhoz köthető merényletek sikerességéhez pedig döntő mértékben járult hozzá

³⁶ Az International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence kutatóintézet tanulmánya rávilágít arra, hogy a radikális iszlámhoz köthető felkelő és terrorista szervezetek számára ideálisnak számítanak azok a talajt veszített, kiszolgáltatott helyzetben lévő európai, muszlim gyökerekkel rendelkező fiatalok, akik bűnözői múlttal rendelkeznek. A vallási fanatikus szervezetek ily módon egyrészt fel tudják használni az újonnan toborzottak alvilági kapcsolatrendszerét, másrészt bűnözői múltjukból adódóan az újoncokat könnyebb rávenni arra, hogy bűncselekményeket kövessenek el. A témáról bővebben: BASRA–NEUMANN–BRUNNER 2016.

³⁷ GARTENSTEIN ROSS–BARR 2016; HANKISS 2018, 84.

a műveletek végrehajtásáért, a logisztikáért, valamint a helyszíni koordinációért felelős személyek közötti olajozott együttműködés, kiegészülve a szélsőséges szervezet felsőbb vezetőinek jóváhagyásával és támogatásával.³⁸

Felhasznált irodalom

- BASRA, Rajan – NEUMANN, Peter R. – BRUNNER, Claudia (2016): Criminal Pasts, Terrorist Futures. European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus. *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*. Elérhető: <http://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/ICSR-Report-Criminal-Pasts-Terrorist-Futures-European-Jihadists-and-the-New-Crime-Terror-Nexus.pdf> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- BERECZKI Dávid (2015): Dzsihád Párizsban. Tények a franciaországi terrorcselekményekről. *Szakmai Szemle*, 13. évf. 1. sz. 137–154.
- BRISARD, Jean-Charles – JACKSON, Kevin (2016): The Islamic State’s External Operations and the French-Belgian Nexus. *CTC Sentinel*, Vol. 9. No. 11. Elérhető: <https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-external-operations-and-the-french-belgian-nexus/> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- BRISARD, Jean-Charles (2015): The Paris Attacks and the Evolving Islamic State Threat to France. *CTC Sentinel*, Vol. 8. No. 11. Elérhető: <https://ctc.usma.edu/the-paris-attacks-and-the-evolving-islamic-state-threat-to-france/> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- Europol (2016): *TE-SAT 2016*. Elérhető: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.) DOI: <https://doi.org/10.2813/525171>
- Europol (2017): *TE-SAT 2017*. Elérhető: www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017 (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.) DOI: <https://doi.org/10.2813/237471>
- FILIU, Jean-Pierre (2016): The French „Iraqi Networks” of the 2000s. Matrix of the 2015 Terrorist Attacks? *Perpectives on Terrorism*, Vol. 10. No. 6. Elérhető: www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/560/html (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- Foreign Fighters. An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq (2016). *The Soufan Group*, December. Elérhető: http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- GARTENSTEIN-ROSS, Daveed – BARR, Nathaniel (2016): Recent Attacks Illuminate the Islamic State’s Europe Attack Network. *The Jamestown Foundation*, 04. 27. Elérhető: <https://jamestown.org/program/hot-issue-recent-attacks-illuminate-the-islamic-states-europe-attack-network/> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)

³⁸ BRISARD–JACKSON 2016.

- HANKISS Ágnes (2018): Átívelő hálózatok az al-Kaidától az ISIS-ig. *Terror & Elhárítás*, 7. évf. 1. sz. 71–99. Elérhető: http://tek.gov.hu/tt_pdf/7.%20évfolyam%201.%20szám.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- HIGGINS, Andrew – DE FREYTA-SAMURA, Kimiko (2016): A Brussels Mentor Who Taught 'Gangster Islam' to the Young and Angry. *The New York Times*, 04. 11. Elérhető: www.nytimes.com/2016/04/12/world/europe/a-brussels-mentor-who-taught-gangster-islam-to-the-young-and-angry.html (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- HOLMAN, Timothy (2015): The Islamic State Strikes Again in France. A Tale of Two Omars. *The Jamestown Foundation*, 12. 02. Elérhető: <https://jamestown.org/program/the-islamic-state-strikes-again-in-france-a-tale-of-two-omars/#.VmMkPePK9Q4> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- LAFITTE, Priscille (2018): How the planners of the 2015 Paris attacks were systematically eliminated. *France 24*, 11. 09. Elérhető: www.france24.com/en/20181108-france-intelligence-2015-paris-attacks-masterminds-eliminated-suc-book-islamic-state (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- SZALAI Máté – WAGNER Péter (2016): *A brüsszeli terrortámadások értékelése*. Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet. Elérhető: http://kki.hu/assets/upload/KKI_elemezees_201601_KKI-gyorselemzes_EU_Wagner-Szalai_20160323.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- VAN OSTAEYEN, Pieter (2016): Belgian Radical Networks And The Road To The Brussels Attack. *CTC Sentinel*, 06. 16. Elérhető: <https://ctc.usma.edu/belgian-radical-networks-and-the-road-to-the-brussels-attacks/> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- VAN VLIERDEN, Guy (2016): The Zerkani Network. Belgium's Most Dangerous Jihadist Group. *The Jamestown Foundation*, 04. 12. Elérhető: <https://jamestown.org/program/hot-issue-the-zerkani-network-belgiums-most-dangerous-jihadist-group/#.V2GFq9RkgdV> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- WARD, Victoria (2015): Charlie Hebdo cartoonist murdered in Paris terrorist attack was on al-Qaeda wanted list. *The Telegraph*, 01. 07. Elérhető: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11330505/Murdered-Charlie-Hebdo-cartoonist-was-on-al-Qaeda-wanted-list.html (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- WEBB, Emma – SUTTON, Rupert (2016): An Enduring Threat. Europe's Islamist Terror Networks Then and Now. *The Henry Jackson Society*. Elérhető: <http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2018/06/An-Enduring-Threat.pdf> (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- WILLSHER, Kim (2018): Charlie Hebdo suspect arrested in Djibouti. *The Guardian*, 12. 21. Elérhető: www.theguardian.com/world/2018/dec/21/charlie-hebdo-suspect-arrested-in-djibouti (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)